

V tomto materiálu se můžete seznámit s tím, jak vznikla a čím se zabývá filosofie:

Filosofie-úvod, Myšlenky starých řeckých filosofů, Filosofická diskuse, Náboženství a filosofie, Znak filosofického myšlení, Filosofie a věda

Filosofie-znamená to **lásku k moudrosti**, nebo **hledání moudrosti**-moudrost totiž nikdo nevlastní, ale musíme ji hledat, usilovat o ní, plné moudrosti navíc nikdo nemůže dosáhnout, protože **člověk je jen nedokonalý tvor s nedokonalým rozumem, a nutně tedy musíme dělat chyby**, a to jak při poznávání věcí, tak v našem jednání, někdo samozřejmě dělá chyb více, někdo méně, někdo se k moudrosti přiblíží více, někdo méně

vznikla **ve starém Řecku, asi 500 př.n.l.**

nejstarší známý filosof je **Thales**:

řešil otázku, **co je základem světa, ze kterého pochází všechno ostatní**, filosofové vycházejí obvykle z toho, že **něco musí být na počátku veškerého vývoje**, a u tohoto prvního principu již nemá smysl se ptát, z čeho

on vznikl (kdyby vznikl z něčeho jiného, již by nebyl prvním principem), nebo kde se tu onen první princip vzal,

jako svět nechápou filosofové jen zeměkouli jako zeměpisci, ale **svět je spíše všechno kolem nás**, celý vesmír i naše psychika, zkrátka úplně všechno, **svět je tedy úplně nejširší pojem**

Thales řekl, že všechno pochází z vody, tedy i vesmír, kameny, sama Země, voda pro něj byla tzv. pralátkou, Thales se zabýval i matematikou-Thaletova věta,

Thales se odchýlil od tradičního výkladu světa, který lidem už odpradávná poskytovalo náboženství-že prvním principem byli bohové, kteří pak nějak vytvořili vše ostatní, podle Thalese ale **bohové**, pokud vůbec existují, tak **taky pocházejí z vody**

Některé myšlenky pokračovatelů Thalese:

Herakleitos-pralátkou není voda, ale **oheň**-z něho tedy má pocházet vše ostatní, možná se inspiroval Sluncem jako obrovským ohněm, **svět se neustále proměňuje tak jako oheň**, který taky nikdy nezůstává stejný, plameny vznikají, zvětšují se a zase zmenšují, nakonec zanikají a vznikají plameny nové, jeho výroky: **Vše plyne**

(nezůstává to tedy stejné), **Dvakrát nevstoupíš do stejné řeky** (i když to učiníte, již to bude za jiné situace, i vy sami již budete jiní)

Demokritos-základem světa jsou atomy, mají být **kulaté** (nejdokonalejší tvar), **věčné** (atomy tedy nikdy nezanikají) a **samy se nijak nemění**, jsou tedy víceméně **dokonalé** (podléhání změnám znamená nedokonalost, změny totiž často naše vlastnosti zhoršují), ani se nemá měnit počet atomů ve světě. Atomy jsou tak malé, že je nevidíme, zde tedy přesně odhadl, že **naš viditelný svět je založen na mikročásticích**, bez nichž by svět nemohl existovat. **Atomy jsou tak malé, že se již nedají dále dělit, atomos znamená nedělitelný.**

My sice víme, že atomy dělit lze, ale je možné, že existuje nějaká základní částice, kterou již dělit opravdu nelze. Musíme si uvědomit, že **Demokritos atomy** neobjevil pomocí nějakého pokusu nebo přístroje, ale on je **vymyslel vlastní úvahou**, což je hlavní metoda filosofické práce.

Vznik všech věcí (včetně naší duše nebo bohů) znamená, že **jejich atomy se musely spolu pospojovat tím správným způsobem**, **zánik věcí** pak znamená, že jejich atomy se rozpojily a mohou se pak zase **pospojovat do nějakých jiných věcí** (předjímá zde

zákon zachování hmoty). Atomy drží podle něho u sebe pomocí háčků, čímž trochu narušil jejich dokonalý tvar.

A závěrečné vyvrcholení jeho filosofie: **atomy se nepohybují ve světě po nahodilých drahách** (na náhodu staré kultury nevěřily), ale **po drahách předurčených osudem**, tzn. že **osud určuje, kdy se mají atomy spojit do jaké věci a kdy se mají zase rozpojit a spojit se do něčeho jiného**, a vůbec **nikdo v tom atomům řízeným osudem nemůže zabránit !!!**

Sokrates a Platon-Sokrates diskutoval s ostatními filozofy na tržištích, ale sám nic nenapsal, **jeho myšlenky nám zachytil jeho žák Platon,**

Sokrates obrátil pozornost filozofů od světa k člověku-přemýšlel o správném chování v různých situacích, snažil se definovat různé dobré vlastnosti, tzv. ctnosti, jako je moudrost, statečnost, nebo spravedlnost, a snažil se lidem poradit, jak se k těmto ctnostem přiblížit, snažil se přitom vyvracet různé chybné nebo zjednodušené a jen zdánlivě správné představy o těchto ctnostech, jako třeba to, že statečný člověk se nikdy nikoho a ničeho nebojí (on spíše dokáže svůj strach přemáhat).

Jeho výrok: **Vím, že nic nevím** (vím, že nikdy nemohu vědět všechno, že **se mohu kdykoli mýlit**, musím být

tedy opatrný ve svých závěrech a tolerantní k názorům ostatních, protože ti mohou být někdy k pravdě blíže než já sám).

Sokrates byl odsouzen a popraven za své myšlenky, které prý kazily mládež a podkopávaly víru ve staré bohy.

Platon-rozvinul myšlenku **více paralelních světů** (dnes bychom řekli dimenzí), náš svět není tím hlavním světem, **náš svět je jen nedokonalá napodobenina**, odlesk nebo stín **dokonalého světa idejí-**

Ideje jsou **dokonalé nehmotné vzory všech věcí**, ve světě idejí má tedy být idea stolu, kočky, trávy, člověka, i **ideje vyšších hodnot jako je pravda, láska, spravedlnost, dobro a krása.**

Naše duše po smrti pobývá ve světě idejí a může se tam s nimi seznamovat, než se zase převtělí do nějakého těla v našem světě. Platon tedy jako jeden z mála evropských filosofů **věřil na reinkarnaci jako Indové.**

Máme v tomto světě dobře pečovat o svou duši, rozvíjet jí a ona si pak dokáže rozpomenout alespoň na něco ze světa idejí a **my se pak můžeme alespoň přiblížit světu idejí**, alespoň se částečně **přiblížit**

opravdové pravdě, spravedlnosti a opravdovému poznání všech věcí. Běžní lidé se světu idejí obvykle moc přiblížit nedokáží, nejvíce se mu mohou přiblížit filosofové, kteří nejvíce pečují o svou duši.

Na Platona hodně navázali křesťanští filosofové-svět idejí se pro ně stal světem Boha a dokonalých idejí v jeho mysli, který též mohou lidé poznat jen částečně a jen některým se to podaří ve vyšší míře (např. teologům, mystikům, lidem vyvoleným, jimž se dostalo nějakého zjevení)

Aristoteles-vychovatel Alexandra Makedonského, **největší učenec starověku,** měl napsat 150 knih, zachovalo se jich 47, při svých úvahách **více** než jeho učitel Platon **vycházel ze světa kolem nás, zabýval se zkoumáním přírody a společnosti**

Vymezil řadu filosofických disciplín, které jsou dnes většinou samostatnými vědami, např. etiku, logiku, metafyziku, aritmetiku, geometrii, astronomii, fyziku (tehdy jako nauku o přírodě kolem nás), politiku (politologii).

Zamýšlel se nad rozdíly mezi rostlinami, živočichy a člověkem, navázal na Sokrata **etickými úvahami** o tom,

jak má člověk správně žít svůj život a jak se může přiblížit ctnostem, přidal úvahy o správném uspořádání státu (poté, co prozkoumal státní zřízení všech 150 řeckých států a zhodnotil jejich klady a zápory). I tento největší učenec antiky **stále tvrdil, že je Země placatá**, a odmítal myšlenky některých jiných filosofů, že je kulatá. Díky Aristotelově velké reputaci mu pak věřila většina filosofů i lidí, a to ještě ve středověku.

Pro existenci věcí je nutné správné spojení 4 principů:

a) látky (hmoty čili materie), **b) tvaru** (nehmotné formy, která správně vytvaruje hmotu do podoby dané věci a **předá hmotě důležité obecné vlastnosti** dané věci, třeba kočky, **forma je trochu podobná**

Platonovým idejím, ale sídlí někde v našem světě),

c) příčiny (nic nemůže existovat bez příčiny) a **d) účelu** (nic nemůže existovat ani bez účelu, **který věcem vyměřuje vyšší řád světa, osud, který vládne světu**, po dosažení svého účelu věc zaniká, neměla by tedy zaniknout dříve, než ho dosáhne, i každý člověk tedy má umřít až po dosažení svého účelu, který mu vyměřil osud, nikoli který si dal on sám).

Křesťané navazovali hodně i na Aristotela, na počátku vývoje světa musí být **1. příčina, z níž pochází vše ostatní, tedy křesťanský Bůh, který je zároveň i**

posledním, nejvyšším účelem a tím, kdo vymezuje účely všem ostatním věcem.

Fil. diskuse

Thales zahájil fil. diskusi, která trvá až dodnes-všichni filosofové navazují na myšlenky svých předchůdců, něco z těchto myšlenek přebírají, něco zase odmítají, a **vymyslí k tomu zase něco vlastního.**

Filosofie je tedy diskuse nad fil. otázkami trvajícím po staletí až dodnes, je to **nekonečné hledání pravdy, je to nekonečná řada otázek a odpovědí na ně, kdy každá odpověď vyvolává další otázky,**

zapojit se do fil. diskuse může každý, každý z nás aspoň občas uvažuje nad fil. otázkami, např. nad smyslem života, **většinou však vymyslíme to, co už někdo jiný vymyslel dávno před námi,** případně své myšlenky nesepečeme, takže se na ně rychle zapomene a skoro nikdo se o nich nedozví.

Uznávání **filosofové sepisovali** o svých myšlenkách **knihy,** takže na ně mohli jiní filosofové navazovat i po staletích, **filosofie je tedy součástí světové literatury.** Filosofovat tedy může úplně každý, stejně jako malovat nebo zpívat, ale ne každý dosáhne ve filosofii

vrcholných výkonů. **Hodnota nových fil. myšlenek se navíc nedá jednoznačně posoudit, bývá často sporná-** můžeme něco nového vymyslet a budeme si myslet, že jsou to nejlepší myšlenky na světě, a ostatní se nám vysmějí a odmítnou je, někdy ale mohou být nové myšlenky doceněny až po delší době, kdy už je jejich autor dávno mrtvý, **posouzení kvality fil. myšlenek tedy hodně závisí na ocenění ostatních lidí, tedy zejména ostatních filosofů** (ale v malířství je posuzování kvality obrazů velmi podobné, závisí na mínění ostatních, zda obraz vychválí nebo zavrhnou)

Náboženství

Je výrazně starší než filosofie, vzniklo už někdy v pravěku

Společné znaky všech náboženství:

1. Svět nevznikl sám od sebe, ale stvořil ho nějaký bůh (nebo bohové), bůh stvořil i zákonitosti, kterými se svět řídí, např. přírodní zákony, a bůh navíc obvykle nějak zasahuje do toho, co se ve světě děje

2. Náboženství obvykle nevěří na náhodu, ale to, co ateisté považují za náhodu, označují věřící jako zásahy boží vůle nebo zásahy osudu. To, co nás potkává, nebývá považováno za štěstí nebo smůlu, ale za boží odměnu (boží požehnání) nebo boží trest (boží dopuštění)

3. Bůh stvořil také člověka jako svůj vrcholný výtvar a dal mu určité zákonitosti stejně jako celé přírodě, podle kterých lidé fungují, a taky určitá pravidla chování.

4. Každé náboženství má určitý soubor mravních norem, které mají pocházet od samotného boha, např. křesťanské desatero, jejich dodržování je po věřících požadováno, tyto náboženské mravní normy silně ovlivňují i všeobecné morální představy dané společností o tom co je dobré a co špatné, a taky silně ovlivňují politické ideologie a státní zákony

5. Všechna náboženství obvykle věří v nějaký posmrtný život a také v nějakou vyšší, často posmrtnou spravedlnost, kdy bůh ty hodné a za

života často trpící lidi posmrtně odmění (ráj) a ty zlé lidi, kterým to často na zemi vše procházelo a vedlo se jim často lépe než těm hodným, bůh zase potrestá (peklo)

6. Náboženství požadují po věřících vykonávat určité rituály (obřady, modlitby, půsty) a slavení určitých náboženských svátků (velikonoce)

Náboženství a filosofie-shody a rozdíly

Obojí se zabývá podobnými věcmi:

vznikem a fungováním světa a otázkami o člověku,
poskytují lidem určitý pohled na svět a člověka

Mají ale odlišný přístup:

všechna náboženství vycházejí ze svatých knih, jejich základní myšlenky mají pocházet přímo od boha (nebo bohů), a proto není možné tyto základní myšlenky zpochybňovat, je možno pouze vést diskusi o správný výklad těchto základních myšlenek, např. Desatero má pocházet přímo od Boha, tudíž ho nelze nijak

zpochybňovat ani předělovat, je možno vést pouze diskusi o správný výklad jeho jednotlivých ustanovení

Filosofie nemá žádné nezpochybnitelné myšlenky,
takže **filosofové mohou vymýšlet zcela libovolně nové myšlenky o světě a člověku,** mohou diskutovat o všem naprosto svobodně, pokud ale poruší dobové státní zákony, tak mohou být samozřejmě potrestáni, jako např. Sokrates nebo Jan Hus

Všechny myšlenky ve filosofii jsou zpochybnitelné

Pozor: vztah filosofie a náboženství je ale složitější,
protože jen menšina filosofů náboženství úplně odmítala nebo úplně zpochybnila jeho hlavní myšlenky, **většina světových filosofů se snažila filosofii a náboženství, případně vědu a náboženství nějak skloubit, sjednotit jejich myšlenky, dát je do souladu. Většina filosofů tedy přebírala hlavní náboženské myšlenky** a snažili se je nějak nově vyložit, někteří filosofové se snažili náboženství i podpořit, třeba vymýšlením rozumových důkazů boží existence (spíše šlo jen o argumenty než o důkazy)

Znaky filosofického myšlení

Zdroje-znaky filosofického přístupu ke světu:

1. údiv nad světem a věcmi v něm, včetně údivu nad sebou samým, že tu vůbec jsme,
2. pochybnosti o všech myšlenkách- pochybování o všech myšlenkách (včetně svých vlastních) patří k hlavním způsobům filosofovy práce- pomocí systematické snahy o zpochybňování všech myšlenek se prověřuje jejich kvalita, více kvalitní myšlenky lépe odolávají pokusům o zpochybňování
možné postupy při zpochybňování myšlenek- v myšlenkách se hledají nějaké vnitřní rozpory, nelogičnosti, srovnávají se s protichůdnými myšlenkami, případně se promýšlí jejich pravděpodobnost nebo nepravděpodobnost
zpochybňování všech předávaných informací o světě-
filosof žádné informace slepě nepřebírá od ostatních, a to ani od autorit (ani od rodičů, ani od

politiků, ani od školy nebo církve), ale všechny informace získané od ostatních zpochybňuje, snaží se zjistit si k tomu problému další informace včetně odlišných názorů, a nakonec si vše samostatně promýšlí, aby si utvořil na problém vlastní a dobře zdůvodněný názor,

3. silná zvědavost a snaha přijít všemu na kloub- snaha zjistit nejen, jak věci ve světě fungují, ale i proč tak fungují, kde se tu ty věci vzaly, jakými zákonitostmi se svět řídí, jak spolu různé věci ve světě souvisejí, jaký mají jednotlivé věci i celý svět smysl, kam to všechno směřuje

Vztah filosofie a vědy

všechny vědy původně v Řecku patřily do filosofie, byly tedy její součástí, staří vědci byli tedy zároveň i filosofové, např. Pythagoras,

Teprve v průběhu staletí se vědy postupně z filosofie vydělovaly a osamostatňovaly se,

spíše se to stávalo až v novověku po roce 1500, společenské vědy se ale osamostatnily až po roce 1850-

např. ekonomie, psychologie, sociologie nebo politologie

Filosofie i věda vždy chtěly poznat, jak svět a věci v něm fungují a jakými zákony se řídí,

ale kvůli rostoucímu množství poznatků se vědy začínali osamostatňovat, nejprve částečně jako fil. disciplíny, později pak úplně jako samostatné vědní disciplíny

Filosofové vymýšleli jednotlivým vědám **jejich názvy** (proto má většina věd dodnes řecká jména), vymýšleli jim **oblasti jejich zkoumání**- které konkrétní věci ve světě mají tedy ty vědy zkoumat, např. že astronomie má zkoumat hvězdy a planety,

a také vědám vymýšleli vědeckou metodologii-tedy jakými způsoby nebo metodami mají předměty svého zájmu zkoumat, aby se snížilo riziko omylů a **aby vědecké poznatky byly co nejvíce spolehlivé a pravdivé.**

Dnešní vztah mezi vědami a filosofií:

Vědy jsou dnes hodně specializované, zkoumají tedy jen velmi úzké oblasti našeho světa, počet věd navíc stále narůstá, protože ze stávajících věd se oddělují nové vědecké disciplíny,

Filosofie zůstala obecnou disciplínou, která se snaží to obrovské množství složitých a roztržitých vědeckých poznatků nějak pospojovat a chce z nich vytvořit nějaký jednotný pohled na svět a člověka, každý filosof ovšem vytváří svůj vlastní pohled na svět, i tady tedy platí, že co filozof, to názor

Pozn. 1 : to, zda jsou dnešní vědecké poznatky 100 % spolehlivé a nezpochybnitelné, je filosoficky sporné. Jelikož každá budoucí generace zatím dokázala vědecké poznatky svých předchůdců překonat, nebo je alespoň výrazně pozměnit a doplnit, tak je pravděpodobné, že se to samé stane i našim dnešním vědeckým poznatkům, které často považujeme za 100 % pravdivé a nezpochybnitelné, např. fyzika může v budoucnu objevit další dosud neznámé fyzikální zákony, např. o nám neznámých dimenzích

Pozn. 2: Současný vztah mezi filosofií a vědami je sám o sobě sporný, je to samo filosofickým problémem a filosofové na tento vztah nemají jednotný názor, neshodnou se např. na tom, zda je filosofie taky vědou